

# درآمدی بر بازنگری سری زمانی حساب‌های ملی و

منطقه‌ای به سال پایه ۱۴۰۰

(۱۳۷۰-۱۴۰۰)

مرکز آمار ایران

معاونت اقتصادی و محاسبات ملی

دفتر حساب‌های اقتصادی

مهرماه ۱۴۰۳

مرکز آمار ایران

## پیشگفتار

حساب‌های ملی، چارچوبی گسترده و یکپارچه برای توصیف یک اقتصاد، در گستره‌های مختلف جغرافیایی از قبیل یک منطقه، یک کشور یا گروهی از کشورها مانند اتحادیه اروپا ارائه می‌دهند. هدف از تهیه و تدوین حساب‌های ملی، محاسبه متغیرهای اقتصادی نظیر تولید، مصرف، تشکیل سرمایه، صادرات، واردات و غیره است که از طریق آن‌ها می‌توان وضعیت اقتصادی کشور را در یک دوره زمانی به تصویر کشید. برای این منظور ضروری است متغیرهای کلان اقتصادی در قالب آمارهای سازگار و مبتنی بر تعاریف و مفاهیم، طبقه‌بندی‌ها، روش‌های محاسباتی و راهنماهای بین‌المللی تهیه و تنظیم شود. کمیت‌های کلان اقتصادی که در فرآیند تهیه حساب‌های ملی پدید می‌آیند مناسب‌ترین ابزار اطلاعاتی برای تصمیم‌گیری‌ها، سیاست‌گذاری‌ها و تحلیل‌های اقتصادی می‌باشند.

تهیه مستمر و منظم حساب‌های ملی بر اساس سیستم حساب‌های ملی (SNA)<sup>1</sup> از سال ۱۳۷۳ و حساب‌های منطقه‌ای از سال ۱۳۷۶ در برنامه کار مرکز آمار ایران قرار دارد و این مرکز، حساب‌های ملی را براساس تعاریف، مفاهیم، طبقه‌بندی‌ها و توصیه‌های بین‌المللی، محاسبه و مورد بازنگری قرار می‌دهد. دفتر حساب‌های اقتصادی مرکز آمار ایران در راستای وظایف قانونی این مرکز برای محاسبه و انتشار حساب‌های ملی و منطقه‌ای، اقدام به تغییر سال پایه در سری زمانی ۱۳۹۰ الی ۱۴۰۰ نموده است و در راستای همگنی و هماهنگی در اطلاعات منتشر شده، سری زمانی سال‌های ۱۳۷۰ الی ۱۳۹۰ را نیز در سطح ملی و منطقه‌ای مورد بازنگری قرار داد. لازم به ذکر است در این بازنگری، سطح محاسبات مربوط به حساب‌های ملی ۱۱۰ رشته فعالیت بوده است اما در راستای حفظ پیوستگی اطلاعات در قالب ۸۲ بخش اقتصادی (مشابه با سال پایه ۱۳۹۰) منتشر شده است. از عمده‌ترین دلایل تغییرات در سری زمانی حساب‌های ملی و منطقه‌ای حاضر، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- تغییر ارزش‌گذاری محاسبات از قیمت تولید کننده به قیمت پایه
- بازنگری در برخی از طبقه‌بندی‌ها
- بروزرسانی منابع اطلاعاتی در راستای تغییر سال پایه
- در نظر گرفتن مابه‌التفاوت قیمت حامل‌های انرژی

اثر این تغییرات علاوه بر سطح اعداد محاسبه شده به قیمت جاری، در نرخ رشد بخش‌های اقتصادی نیز تاثیرگذار بوده است.

تهیه و تدوین این سری زمانی نخست با تلاش‌های بی‌دریغ و ارزنده‌ی همکاران دفتر حساب‌های اقتصادی مشتمل بر تحقیق و بررسی توصیه‌های بین‌المللی جدید؛ پردازش و تحلیل داده‌ها؛ انجام محاسبات؛ بررسی روند کمیت‌ها به قیمت جاری و ثابت؛ بررسی سازگاری و تطبیق روند کمیت‌های مزبور با واقعیت‌های اقتصادی و تنظیم نهایی حساب‌ها میسر گردید که بدینوسیله از آنان قدردانی می‌شود. شایسته است از زحمات همکاران سایر دفاتر مرکز آمار ایران در زمینه جمع‌آوری آمار و اطلاعات، تهیه و تدوین طرح‌های آماری ویژه حساب‌های ملی و منطقه‌ای نیز سپاسگزاری گردد. همچنین همکاری سازمان برنامه و بودجه کشور، معاونت آمار و اطلاعات سازمان‌های مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها، وزارتخانه‌ها، دانشگاه‌ها و

<sup>1</sup> - System of National Accounts

سازمان‌های دولتی و خصوصی با مرکز آمار ایران از جمله مساعدت‌های قابل توجهی است که توفیق تدوین این مجموعه را فراهم ساخت. سزاوار است از همکاران و کارشناسان همه نهادهای فوق تشکر به عمل آید. با وجود دقت و نکته‌سنجی‌های فراوانی که در مراحل مختلف فرآیند سری زمانی حاضر بکار رفته است، ارائه نقطه نظرها، پیشنهادهای و راهنمایی‌های ارزنده صاحب‌نظران در زمینه حساب‌های ملی مغتنم می‌باشد.

معاونت اقتصادی و محاسبات ملی

دفتر حساب‌های اقتصادی

مرکز آمار ایران

## فهرست مطالب

۱.....	فصل اول: سال پایه
۱.....	مقدمه
۱.....	۱-۱- تعریف سال پایه
۱.....	۲-۱- پیشینه استفاده از سال پایه
۲.....	۳-۱- اهمیت و ضرورت تغییر سال پایه
۳.....	۴-۱- چالش‌های تغییر سال پایه
۴.....	فصل دوم: ارزش‌گذاری
۴.....	مقدمه
۴.....	۱-۲- روش‌های کلی ارزش‌گذاری
۵.....	۲-۲- ارزش‌گذاری اجزای تولید ناخالص داخلی
۸.....	فصل سوم: ویژگی‌های سری زمانی حساب‌های ملی و منطقه‌ای (۱۴۰۰-۱۳۷۰)
۸.....	مقدمه
۸.....	۱-۳- اقدامات انجام شده در سری زمانی ۱۳۷۰-۱۴۰۰
۹.....	۲-۳- ماهیت فعالیت تحقیق و توسعه در حساب‌های ملی
۱۱.....	۳-۳- نحوه برخورد با "کار در جریان ساخت" در حساب‌های ملی
۱۳.....	۴-۳- هزینه‌های دولت (مصرف نهایی و یارانه)

مرکز آمار ایران

## فصل اول: سال پایه

### مقدمه

سال پایه در مجموعه شاخص های اقتصادی یا مالی به عنوان معیاری برای مقایسه با سال های بعد عمل می کند و در سنجش و تجزیه و تحلیل داده های مرتبط با شاخص های کلان، از قبیل تولید ناخالص داخلی، نرخ تورم، رشد اقتصادی و ... استفاده می شود. سال پایه انتخاب شده، تصویری از ساختار اقتصاد و ارزش تولید در بخش های مختلف اقتصادی و زیرمجموعه های این بخش ها را منعکس می کند همچنین سال پایه به مقایسه داده ها در طول زمان کمک می کند بدون آن که تحت تأثیر عواملی مانند تورم یا تغییرات بازار قرار گیرد. تغییر سال پایه تأثیر خود را بر وزن و اهمیت نسبی بخش های مختلف اقتصادی نشان می دهد و بدیهی است تغییر ساختار اقتصادی بر سطح اعداد و نرخ رشد نیز تأثیر می گذارد. در بازننگری حساب های ملی و منطقه ای، مرکز آمار ایران با در نظر گرفتن عوامل متعدد، سال ۱۴۰۰ را بعنوان سال پایه جدید برگزیده است.

### ۱-۱- تعریف سال پایه

ارزش کالاها و خدمات تولید شده در اقتصاد به دو عامل قیمت و مقدار بستگی دارد که افزایش هر یک یا توامان آن ها منجر به افزایش ارزش تولید می شود. نرخ رشد اقتصادی که مترادف با نرخ رشد تولید ناخالص داخلی است، بیانگر میزان تغییر در اندازه و حجم تولید کالاها و خدمات، در یک سال معین نسبت به سال قبل از آن است. به منظور محاسبه رشد اقتصادی لازم است که اثر تغییرات قیمت از محاسبات حذف شود که این فرآیند را محاسبه تولید ناخالص داخلی به قیمت های ثابت می نامند. مفهوم قیمت های ثابت به آن معنی است که حسابداران ملی، یک سال مشخص را که به آن سال پایه گفته می شود، انتخاب کرده و قیمت های آن سال را مبنای ارزش گذاری مقدار تولید سال های دیگر قرار می دهند، در سال پایه شاخص های اقتصادی یا مالی معمولاً روی سطح ۱۰۰ تنظیم شده و برای اندازه گیری فعالیت از یک دوره به دوره دیگر استفاده می شود. در سال پایه تولید ناخالص داخلی جاری و ثابت یکسان است.

### ۱-۲- پیشینه استفاده از سال پایه

استفاده از سال پایه در تحلیل های اقتصادی و مالی به قرن نوزدهم میلادی باز می گردد. در آن زمان، اقتصاددانان و تحلیل گران برای مقایسه داده های اقتصادی در طول زمان نیاز به یک نقطه مرجع داشتند. انتخاب یک سال پایه به آن ها این امکان را می داد تا تغییرات و روندهای اقتصادی را بهتر مشاهده و تحلیل کنند. هدف هر بازننگری، بهتر نشان دادن واقعیت های اقتصادی و بهبود دقت داده ها پس از تغییرات ساختاری قابل توجه در اقتصاد بوده است. در دهه های بعد، با پیشرفت علم آمار و اقتصاد، استفاده از سال پایه به یک ضرورت تبدیل شد. امروزه، در بسیاری از

شاخص‌های اقتصادی مانند تولید ناخالص داخلی (GDP)<sup>1</sup>، شاخص قیمت مصرف کننده (CPI)<sup>2</sup> و شاخص قیمت تولید کننده (PPI)<sup>3</sup> و غیره از سال پایه برای مقایسه داده‌ها استفاده می‌شود.

اتحادیه اروپا به طور منظم سال پایه خود را به‌روزرسانی می‌کند تا تغییرات در فعالیت‌های اقتصادی و وزن‌ها را منعکس کند. در آخرین بازنگری، سال پایه از ۲۰۱۵ به ۲۰۲۱ منتقل شد که نشان می‌دهد به‌روزرسانی‌های دوره‌ای برای حفظ شاخص‌های اقتصادی مرتبط ضروری می‌باشند. در ایران، مرکز آمار و بانک مرکزی نیز به دفعات سال‌های پایه متفاوتی را در محاسبات ملی و منطقه‌ای خود برگزیده‌اند. مرکز آمار ایران، سال‌های ۱۳۷۶، ۱۳۹۰ و در محاسبات اخیر خود سال ۱۴۰۰ را بعنوان سال پایه در نظر گرفته است.

### ۱-۳- اهمیت و ضرورت تغییر سال پایه

مؤسسات آماری اغلب از فرصت تغییرات سال پایه برای معرفی به‌روزرسانی‌ها و تغییرات روش‌شناختی استفاده می‌کنند. نرخ تغییر مقادیر شاخص قبل و بعد از تغییر سال پایه در حالت ایده‌آل باید یکسان باشد<sup>۴</sup>. سری‌های زمانی تولید ناخالص داخلی تهیه و منتشر شده توسط کشورها معمولاً در معرض تجدید نظرهای آماری مکرر با استفاده از داده‌های بهبودیافته یا تغییرات در روش‌شناسی حسابداری است. به‌روزرسانی سال‌های پایه پس از یک بازه زمانی طولانی بسیار جدی‌تر است، زیرا منجر به تغییرات پله‌ای و ناپیوستگی‌های عمده در داده‌های سری زمانی می‌شود که بر نرخ رشد داخلی و مقایسه بین‌المللی رشد اقتصادی اثرگذار است.

منطبق با توصیه‌های بین‌المللی، سال پایه انتخاب شده بایستی تصویری از ساختار اقتصاد و ارزش تولید در بخش‌های مختلف اقتصادی و زیرمجموعه‌های آن‌ها را منعکس کند. نکات ذیل بر اهمیت تغییر سال پایه اشاره دارد<sup>۵</sup>:

- تغییرات ساختاری: سال پایه به طور دوره‌ای به روز می‌شود تا تغییرات در ساختار اقتصاد را منعکس کند، مانند تغییر در الگوهای مصرف، وزن بخش‌ها، تولید محصولات جدید، تغییر تکنولوژی تولید و غیره.
- دقت: به‌روزرسانی‌های منظم سال پایه تضمین می‌کند که داده‌های اقتصادی، دقیق و مرتبط باقی بمانند و تصمیم‌گیری آگاهانه توسط سیاست‌گذاران و صاحبان کسب‌وکارها را تسهیل می‌کند.
- مقایسه‌پذیری: سال پایه، ضمن مقایسه‌پذیر کردن داده‌های اقتصادی در دوره‌های زمانی مختلف، تجزیه و تحلیل روندهای بلندمدت و ارزیابی اثربخشی سیاست‌ها را نیز امکان‌پذیر می‌کند.

1 - Gross domestic product

2 - Consumer Price Index

3 - Producer Price Index

4 - Eurostat glossary

5 - The Afristat Newsletter, 2019

## فصل اول: سال پایه

- تطابق با استانداردهای بین‌المللی: به‌روزرسانی سال پایه، فرصت انطباق حساب‌های ملی با استانداردهای آماری بین‌المللی مانند آنچه که توسط سازمان ملل در سیستم حساب‌های ملی (۲۰۰۸) ذکر شده، فراهم می‌کند. این تطابق، اعتبار و قابلیت مقایسه داده‌های اقتصادی بین کشورهای مختلف را افزایش می‌دهد.
- فاصله زمانی تغییرات: متخصصان توصیه می‌کنند که هر پنج تا ده سال یک بار سال پایه بازنگری شود. این فاصله زمانی اجازه می‌دهد تا تنظیمات به موقعی انجام شود که تحولات اقتصادی جاری را منعکس کند.

### ۱-۴- چالش‌های تغییر سال پایه

به‌روزرسانی‌های منظم برای ارائه داده‌های اقتصادی قابل اعتماد به سیاست‌گذاران، پژوهشگران و عموم مردم ضروری هستند. اما در این راستا کارشناسان با چالش‌هایی نیز مواجه هستند که در زیر به مواردی از آن اشاره شده است:

- جمع‌آوری داده: جمع‌آوری داده‌های دقیق برای سال‌های پایه جدید می‌تواند چالش‌برانگیز باشد، به ویژه اگر تغییرات قابل توجهی در الگوهای مصرف یا تولید وجود داشته باشد.
- ادراک عمومی و پذیرش: تغییرات در نحوه گزارش عملکرد اقتصادی می‌تواند منجر به سردرگمی بین ذینفعان شود که نیاز به استراتژی‌های ارتباطی مؤثر دارد.
- اختلالات اقتصادی: رویدادهایی مانند بحران‌های مالی یا پاندمی‌ها می‌توانند بر زمان‌بندی بازنگری سال پایه تاثیر بگذارند.

مرکز آمار ایران

## فصل دوم: ارزش گذاری

### مقدمه

اصل کلی در حسابداری ملی، این است که معاملات بین واحدهای نهادی باید زمانی ثبت شوند که تعهدات بوجود می‌آیند، تغییر شکل می‌دهند یا از بین می‌روند. این زمان، ثبت پایه تعهدی نامیده می‌شود. ضمن اینکه، معاملات به قیمت واقعی توافق شده بوسیله معامله‌گران ارزش گذاری می‌شود و روش‌های مختلفی از نحوه‌ی برخورد با تأثیر مالیات بر محصول، یارانه، حاشیه‌های بازرگانی و حمل و نقل بر ارزش گذاری معاملات محصولات (کالاها و خدمات) در سیستم حساب‌های ملی<sup>۱</sup> وجود دارد. در حساب‌های ملی، ارزش گذاری به سه قیمت خریدار، تولید کننده و پایه صورت می‌گیرد.

### ۱-۲- روش‌های کلی ارزش گذاری

#### ۱-۱-۲- قیمت خریدار<sup>۲</sup>

قیمت خریدار، مبلغی است که توسط خریدار بدون هیچ گونه مالیات بر ارزش افزوده<sup>۳</sup> کسر شدنی<sup>۴</sup> یا مالیات کسر شدنی مشابه (در صورت وجود) پرداخت می‌شود تا یک واحد کالا یا خدمت خریداری شده در زمان و محل مورد درخواست او تحویل داده شود. قیمت خریدار یک کالا هرگونه هزینه‌ی حمل و نقلی را که توسط خریدار به طور جداگانه پرداخت می‌شود تا کالای خریداری شده در زمان و محل مورد درخواست او تحویل داده شود در بر می‌گیرد.<sup>۵</sup>

#### ۲-۱-۲- قیمت تولید کننده<sup>۶</sup>

قیمت تولید کننده، مبلغ قابل دریافت تولیدکننده از خریدار است برای یک واحد کالا یا خدمتی که به عنوان ستانده تولید شده است منهای هر نوع مالیات بر ارزش افزوده یا مالیات مشابه کسر شدنی فاکتور شده برای خریدار (در صورت وجود). این قیمت هزینه‌ی حمل و نقلی را که توسط تولیدکننده به‌طور جداگانه فاکتور شده باشد، در بر نمی‌گیرد.<sup>۷</sup>

۱- سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۲، پاراگراف ۵۵، ۶۲، ص ۳۲-۳۳

۲- Purchasers' Price

۳- Value Added Taxes

۴- در تعریف صحیح قیمت خریدار، واژه کسر شدنی باید برای مالیات بر ارزش افزوده قرار گیرد اما در SNA در فصل ۲ به قرینه لفظی، واژه مالیات آن را حذف کرده اما در صفحه ۸۱ فصل ۳ پاراگراف ۱۴۷ خود بیان داشته است: مبلغی است که توسط خریدار بدون هیچ گونه مالیات بر ارزش افزوده کسر شدنی یا مالیات کسر شدنی مشابه و ادامه جمله. از این‌رو واژه کسر شدنی برای مالیات بر ارزش افزوده در این تعریف قرار داده شد.

۵- سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۶، پاراگراف ۶۴ ص ۱۵۶

۶- Producers' Price

۷- سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۶، پاراگراف ۵۱، ص ۱۵۳



## ۲-۱-۳- قیمت پایه<sup>۱</sup>

قیمت پایه، مبلغ قابل دریافت تولید کننده، از خریدار است برای یک واحد کالا یا خدمتی که به عنوان ستانده تولید شده است منهای هر نوع مالیات قابل پرداخت، به اضافه هر نوع یارانه قابل دریافت توسط تولیدکننده در نتیجه‌ی تولید یا فروش آن. قیمت پایه، هر هزینه‌ی حمل و نقلی را که توسط تولیدکننده به طور جداگانه فاکتور شده باشد، در برنمی‌گیرد.<sup>۲</sup>

برای درک بهتر از این قیمت‌ها، روابط بین آن‌ها در زیر نشان داده شده است:

$$\begin{aligned} & \text{قیمت پایه} \\ & + \\ & \text{مالیات بر محصول بجز VAT درج شده در صورت حساب} \\ & - \\ & \text{یارانه بر محصول} \\ & = \\ & \text{قیمت تولید کننده} \\ & + \\ & \text{VAT کسر نشدنی توسط خریدار} \\ & + \\ & \text{هزینه‌های حمل و نقل صورت حساب شده به طور جداگانه} \\ & + \\ & \text{حاشیه‌های عمده فروشی و خرده فروشی} \\ & = \\ & \text{قیمت خریدار} \end{aligned}$$

## ۲-۲- ارزش گذاری اجزای تولید ناخالص داخلی

### ۲-۲-۱- ارزش گذاری ستانده

کالاها و خدمات تولید شده به منظور فروش در بازار به قیمت‌هایی که از نظر اقتصادی قابل ملاحظه هستند می‌تواند به قیمت‌های پایه یا به قیمت‌های تولیدکننده ارزش گذاری شوند. شیوه ارزش گذاری ترجیح داده شده، ارزش گذاری به قیمت‌های پایه است به ویژه هنگامی که

<sup>1</sup> -Basic price

<sup>۲</sup> - سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۶، پاراگراف ۵۱، ص ۱۵۳

## فصل دوم: ارزش گذاری

نظام مالیات بر ارزش افزوده یا مالیات کسرشدنی مشابه وجود داشته باشد. قیمت‌های تولیدکننده فقط باید هنگامی استفاده شود که ارزش گذاری به قیمت‌های پایه امکان‌پذیر نباشد<sup>۱</sup>.

### ۲-۲-۲- ارزش گذاری مصارف واسطه و مصارف نهایی

تمامی مصارف کالاها و خدمات اعم از مصارف واسطه و مصارف نهایی به قیمت خریدار ارزش گذاری می‌شود.

### ۲-۲-۳- ارزش گذاری ارزش افزوده

ارزش گذاری ارزش افزوده به ارزش گذاری دو جریان ستانده و مصارف واسطه بستگی دارد. از آن جا که مصارف واسطه همیشه به قیمت خریدار محاسبه می‌شود، بنابراین ارزش افزوده براساس قیمت‌های مورد استفاده در ستانده ارزش گذاری می‌شود. بدین ترتیب ارزش افزوده‌ی ناخالص براساس دو نوع قیمت ارزش گذاری می‌شود:

- ارزش افزوده به قیمت پایه که عبارت است از: ستانده به قیمت پایه منهای مصرف واسطه به قیمت خریدار

- ارزش افزوده به قیمت تولیدکننده که عبارت است از ستانده به قیمت تولیدکننده منهای مصرف واسطه به قیمت خریدار.

### ۲-۲-۴- ارزش گذاری صادرات و واردات

در سیستم حساب‌های ملی برای ارزش گذاری صادرات و واردات، قیمت واحدی پیشنهاد شده است. برای صادرات و کل واردات، قیمت فوب (FOB<sup>2</sup>) و برای واردات به تفکیک بخش‌ها قیمت سیف (CIF<sup>3</sup>) پیشنهاد شده است. تفاوت بین قیمت فوب و قیمت سیف، در هزینه حمل و نقل و بیمه بین مرز کشور صادرکننده و مرز کشور واردکننده است. قیمت‌های سیف و فوب به صورت زیر تعریف می‌شود:

**قیمت سیف**، قیمت کالاهایی است که در مرز کشور واردکننده تحویل داده می‌شود یا قیمت خدماتی است که به واحدهای مقیم کشور واردکننده ارائه می‌شود، قبل از پرداخت هر نوع حقوق گمرکی یا سایر مالیات‌های بر تولید یا افزوده‌های بازرگانی و حمل و نقل در داخل کشور واردکننده.

**قیمت فوب**، معادل قیمت خریدار در نظر گرفته می‌شود که در مبادلات مربوط به صادرات اعمال می‌شود. قیمت فوب مشابه قیمت خریدار است که باید توسط واردکننده پرداخت شود تا کالاها را در مرز کشور صادرکننده بعد از بارگیری در وسیله‌ی حمل‌کننده و پس از پرداخت هر نوع مالیات صادرات یا دریافت هر نوع تخفیف مالیاتی تحویل گیرد. قیمت سیف مشابه قیمت پایه‌ای در نظر گرفته می‌شود که در مبادلات مربوط به واردات اعمال می‌شود و معادل قیمت پایه‌ی کالاها و خدمات تولید شده توسط تولیدکنندگان مقیم می‌باشد. ارزش گذاری یک کالا یا خدمت وارد شده که

<sup>۱</sup> - سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۶، پاراگراف ۹۲، ص ۱۶۱

<sup>۲</sup> - Free on Board

<sup>۳</sup> - Cost, Insurance, and Freight

## فصل دوم: ارزش‌گذاری

معادل قیمت تولیدکننده یک کالا یا خدمت تولید شده توسط تولیدکنندگان مقیم است، برابر حاصل جمع قیمت سیف و حقوق گمرکی یا هر نوع مالیاتی است که در مرز کشور واردکننده به کالای وارد شده تعلق می‌گیرد. این تساوی بین قیمت تولیدکننده و قیمت سیف با اضافه مالیات‌ها و حقوق گمرکی بر واردات نیز برقرار می‌باشد.

مرکز آمار ایران

## فصل سوم: ویژگی‌های سری زمانی حساب‌های ملی و منطقه‌ای (۱۴۰۰-۱۳۷۰)

### مقدمه

در این فصل، ابتدا به طور خلاصه اقدامات انجام شده در سری زمانی بیان می‌گردد. سپس، مباحث مطالعاتی و بررسی‌های انجام شده در حوزه‌های خاص مطرح می‌شود. تبیین ماهیت تحقیق و توسعه به عنوان یک فعالیت ثانویه، نحوه برخورد با کار در جریان ساخت از نقطه نظر موجودی انبار و تشکیل سرمایه و نحوه برخورد با قیمت حامل‌های انرژی در محاسبات از جمله این مباحث می‌باشد.

### ۳-۱- اقدامات انجام شده در سری زمانی ۱۳۷۰-۱۴۰۰

تجدید نظر در روش‌های محاسباتی مطابق آخرین استانداردها و توصیه‌های بین‌المللی معمولاً به طور متداول در زمینه حساب‌های ملی و منطقه‌ای صورت می‌پذیرد. دفتر حساب‌های اقتصادی مرکز آمار ایران نیز با تغییر سال پایه و همچنین تغییر روش ارزش‌گذاری به قیمت پایه، بازنگری سری زمانی حساب‌های ملی و منطقه‌ای از سال ۱۳۷۰ الی ۱۴۰۰ را انجام داده است.

از جمله این اقدامات، تغییر منابع آماری است که عمدتاً به علت دستیابی به منابع اطلاعاتی جدید با پوشش کامل‌تر و استفاده از داده‌های آماری جدید بصورت اطلاعات ثبتی می‌باشد. تغییر روش در محاسبات به قیمت ثابت، مطابق شاخص‌های توصیه شده در استانداردهای بین‌المللی از دیگر اقدامات انجام شده می‌باشد که متناسب با آن تغییر محاسبات از تعدیل با شاخص قیمت به روش‌های مقداری یا بالعکس صورت گرفته است. تغییر در روش محاسبات مصرف واسطه به قیمت ثابت نیز از جمله اقدامات در این راستاست. تغییر ساختار مصارف واسطه از جدول داده - ستانده سال ۱۳۹۰ به جدول داده - ستانده ۱۳۹۵ و تغییر شاخص‌های ضمنی مورد استفاده برای ثابت کردن اجزای مصارف واسطه در بخش‌های مختلف از دیگر اقدامات در این زمینه می‌باشند.

اصولاً تغییر سال پایه محاسبات، فقط سطح اعداد را تغییر می‌دهد و تغییری در نرخ رشد ایجاد نمی‌کند. اما اگر تغییر سال پایه همزمان با بازنگری در داده‌ها (دسترسی به منابع اطلاعاتی جدید)، تغییر ساختار، تغییر استانداردهای حسابداری و غیره باشد. بدیهی است، این تغییرات روش محاسبات و برآوردها را نیز متأثر می‌سازد. با علم به این موضوع و مجموعه اقدامات صورت گرفته توسط این دفتر، تغییر سطح عدد متغیرها و میزان رشد آن‌ها در سطح ملی و منطقه‌ای نیز بررسی گردید.

## ۳-۲- ماهیت فعالیت تحقیق و توسعه در حساب‌های ملی

### ۳-۲-۱- تعریف تحقیق و توسعه

فرآیند تحقیق و توسعه را می‌توان به عنوان انباشت دانش در طول زمان در نظر گرفت و در نقطه‌ای، دانش در یک ایده جمع می‌شود که می‌تواند فروخته یا منتقل شود. این ایده می‌تواند در یک محصول، مانند محصولات دارویی، یا تجسم در تجهیزات سرمایه‌ای، مانند ماشین‌های کامپیوتری، یا در مورد نوآوری‌های مدیریتی ظهور یابد.<sup>۱</sup>

### ۳-۲-۲- فعالیت تحقیق و توسعه

در سیستم حساب‌های ملی سال ۱۹۹۳ و سال ۲۰۰۸ بیان شده است «تحقیق و توسعه یک فعالیت کمکی نیست و در صورت امکان باید کارگاه مجزایی برای آن مشخص شود»<sup>۲</sup> از این رو ابتدا لازم است فعالیت کمکی<sup>۳</sup> و کارگاه تعریف شوند: یک فعالیت کمکی، یک فعالیت پشتیبانی کننده است که در داخل یک بنگاه انجام می‌شود تا شرایطی را به وجود آورد که در آن بتوان فعالیت‌های اصلی<sup>۴</sup> یا ثانویه<sup>۵</sup> را انجام داد<sup>۶</sup>. دامنه فعالیت‌های کمکی محدود به نوعی خدمات است (هر گاه این خدمات درون بنگاه ارائه شوند فعالیت کمکی نامیده می‌شوند) که تقریباً همه‌ی بنگاه‌ها کم و بیش به آن‌ها نیاز دارند (شامل خدمات اولیه و روزمره تا فعالیت تولیدی خود را پشتیبانی کنند)<sup>۷</sup> نظیر نظافت محل کار، اداره کردن حقوق و دستمزد کارکنان، فراهم کردن زیربنای تکنولوژی اطلاعات برای بنگاه.

برای فعالیت کمکی ستانده‌ای منظور نمی‌شود و در SNA نیز بیان شده که، تحقیق و توسعه فعالیت کمکی نیست از این رو نتیجه‌گیری می‌شود در هر رشته‌ی فعالیتی که فعالیت تحقیق و توسعه نیز انجام می‌شود باید ستانده‌ای برای این فعالیت در نظر گرفته شود.

سیستم حساب‌های ملی در خصوص تعریف کارگاه<sup>۸</sup>، بیان می‌دارد، یک بنگاه یا قسمتی از یک بنگاه است که در یک مکان واحد مستقر شده و در آن فقط یک فعالیت تولیدی واحد انجام می‌شود یا فعالیت تولیدی اصلی آن بیشترین ارزش افزوده را ایجاد می‌کند. برای یک کارگاه، مجموعه‌ای محدود از داده‌ها مانند اطلاعات مربوط به تولید، تعداد کارکنان و تشکیل سرمایه مرتبط با فعالیت باید وجود داشته باشد<sup>۹</sup>. با توجه به این تعریف

1 - Manual on measuring Research and Development in ESA 2010 Eurostat, 2014 edition, p.5

۲ - سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۶، پاراگراف ۲۰۷

3- Ancillary activity

4 -Principal activity

5 - Secondary activity

۶ - سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۵، پاراگراف ۳۶

۷ - سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۵، پاراگراف ۳

8- establishment

۹ - سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۲۵، پاراگراف ۴۸

لازمه مجزا کردن یک کارگاه برای فعالیت تحقیق و توسعه وجود مکان واحد، اطلاعات مربوط به تولید، تعداد کارکنان و تشکیل سرمایه مرتبط با فعالیت است. از این رو، در سیستم حساب‌های ملی بیان شده است که در صورت **امکان** کارگاهی مجزا در نظر گرفته شود. لازم به ذکر است، اگر تحقیق و توسعه به حساب خود در مقیاس قابل توجهی انجام شود، باید به عنوان یک کارگاه مجزا تلقی شود.<sup>۱</sup> در این صورت، فعالیت‌های اقتصادی آن تحت ISIC رده «فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی»، بخش ۷۲، «تحقیق و توسعه علمی» طبقه‌بندی می‌شود.<sup>۲</sup>

با توجه به مباحث مطرح شده، مشخص می‌شود برای فعالیت تحقیق و توسعه بایستی ستانده برآورد شود. ضمن اینکه در راهنمای Frascati آمده است «هیچ رشته فعالیتی نباید از گزارش فعالیت‌های تحقیق و توسعه مستثنی شود. تمام فعالیت‌های اقتصادی موجود در طبقه بندی ISIC به طور بالقوه می‌توانند تحقیق و توسعه را انجام دهند، هرچند با سطوح احتمال متفاوت. بنابراین به هر واحد متعلق به هر رشته فعالیت می‌توان سطح احتمالی را برای انجام تحقیق و توسعه اختصاص داد<sup>۳</sup>» و به ازای ستانده برآورد شده نیز تشکیل سرمایه یا مصرف واسطه (به ترتیب اگر موفقیت آمیز باشد یا نباشد) در نظر گرفته شود. بدین ترتیب، تغییر در نحوه برخورد با تحقیق و توسعه بر حساب تولید و حساب سرمایه تأثیر می‌گذارد که در ادامه به آن پرداخته شده است.

### ۳-۲-۳- ستانده تحقیق و توسعه

ستانده خدمات تحقیق و توسعه به صورت زیر اندازه گیری می‌شود:<sup>۴</sup>

الف) تحقیق و توسعه توسط آزمایشگاه‌ها یا مؤسسات تحقیقاتی تجاری تخصصی بر اساس درآمد حاصل از فروش، قراردادهای، کمیسیون‌ها، هزینه‌ها و غیره به روش معمول ارزیابی می‌شود.

ب) خروجی تحقیق و توسعه برای استفاده در همان بنگاه، بر اساس قیمت‌های پایه تخمینی به همان اندازه‌ای ارزیابی می‌شود که اگر قرارداد فرعی برای تحقیق و توسعه وجود داشت. در غیاب بازاری برای قراردادهای فرعی تحقیق و توسعه با ماهیت مشابه، به عنوان مجموع هزینه‌های تولید به علاوه حاشیه فروش<sup>۵</sup> (به استثنای تولیدکنندگان غیربازاری) برای مازاد عملیاتی خالص یا درآمد مختلط ارزش گذاری می‌شود.

ج) تحقیق و توسعه توسط واحدهای دولتی، دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی غیرانتفاعی از مجموع هزینه‌های تولید ارزیابی می‌شود.

<sup>۱</sup> - سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۵ پاراگراف ۱۵

<sup>۲</sup> - Manual on basics for the compilation of GDP for countries in Africa January 2021, p 74

<sup>۳</sup> - راهنمای Frascati، فصل ۷ پاراگراف ۱۸ ص ۲۰۴

<sup>۴</sup> - Manual on measuring Research and Development in ESA 2010 Eurostat, 2014 edition , 3.2, p.6

<sup>۵</sup> - برای واژه mark-up در نظر گرفته شده است.

### ۳-۲-۴- مخارج تحقیق و توسعه به عنوان تشکیل سرمایه

در بازنگاری سیستم حساب‌های ملی در سال ۲۰۰۸ بیان شده است، تحقیق و توسعه اگر منفعت اقتصادی داشته باشد تشکیل سرمایه ثابت تلقی گردد اما اگر هیچ‌گونه منفعت اقتصادی نداشته باشد، مصرف واسطه محسوب شود.<sup>۱</sup> در حالی که مخارج اکتشاف و ارزیابی معدن اعم از این که موفقیت‌آمیز باشند یا خیر، مصرف واسطه محسوب نمی‌شود. این مخارج در پی یافتن ذخائر جدید هستند و به عنوان تشکیل سرمایه ثابت تلقی می‌شوند.<sup>۲</sup> این مخارج در یک دوره حسابداری معین، به عنوان مخارج تحصیل یک محصول مالکیت فکری تلقی شده و در تشکیل سرمایه ثابت ناخالص لحاظ می‌شود.<sup>۳</sup>

### ۳-۲-۵- تاثیر تغییر رویکرد به فعالیت تحقیق و توسعه در حساب‌های ملی

در سیستم حساب‌های ملی ۱۹۹۳ هزینه‌های تحقیق و توسعه صرفاً به صورت مصرف واسطه لحاظ می‌شد لذا با کاهش ارزش افزوده بر حساب تولید اثر می‌گذاشت در حالی که در سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، محدوده‌ی دارایی گسترش یافته است تا تحقیق و توسعه را در برگیرد. از این‌رو، ستانده تحقیق و توسعه باید تحت عنوان محصولات «مالکیت فکری» به عنوان سرمایه در نظر گرفته شود بجز در مواردی که این فعالیت برای تولیدکننده‌ی آن منافع اقتصادی نداشته باشد که در این صورت به عنوان مصرف واسطه لحاظ می‌شود.<sup>۴</sup>

در سری زمانی حاضر، برای کارگاه‌ها و بنگاه‌های اقتصادی که فعالیت تحقیق و توسعه را نیز در کنار فعالیت اصلی خود انجام می‌دادند، ستانده تحقیق و توسعه محاسبه شد و به ستانده اصلی همان کارگاه یا بنگاه اضافه گردید و به ازای تحقیق و توسعه‌های موفق به تشکیل سرمایه نیز اضافه شد و در صورت ناموفق بودن مصرف واسطه لحاظ گردید.

### ۳-۳- نحوه برخورد با "کار در جریان ساخت"<sup>۵</sup> در حساب‌های ملی

#### ۳-۳-۱- کار در جریان ساخت

کار در جریان ساخت متشکل از ستانده‌ی تولید شده توسط یک بنگاه است که هنوز به اندازه کافی پردازش نشده است تا در وضعیتی قرار گیرد که به طور عادی به واحدهای نهادی دیگر عرضه شود. کار در جریان ساخت در همه رشته فعالیت‌ها می‌تواند وجود داشته باشد، ولی در فعالیت‌هایی

۱- سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۶، پاراگراف ۲۳۰

۲- ه سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۶، پاراگراف ۲۳۱

۳- سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۱۰، پاراگراف ۱۰۷

۴- سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، پیوست ۳ پاراگراف ۴۶، ص ۹۱۴

۵ -Work-in-Progress

که مدت زمانی لازم است تا یک واحد ستانده ی تکمیل شده،<sup>۱</sup> تولید شود دارای اهمیت ویژه است.<sup>۲</sup> ستانده تولید شده ای که هنوز تکمیل نشده است در موجودی انبار تولید کننده آن ثبت می شود. به عنوان نمونه:

۱. محصولات زراعی در حال رشد؛
۲. درختان بالغ و چهارپایان؛
۳. سازه های ناتمام به استثنای آن هایی که : طبق قرارداد فروش از قبل توافق شده، تولید شده اند؛ به حساب خود تولید شده اند. که در این دو حالت، هر دو به عنوان تشکیل سرمایه ثابت تلقی می شوند.
۴. سایر دارایی های ثابت تکمیل نشده، به عنوان مثال. کشتی ها و سکوها ی نفتی؛
۵. تحقیقات نیمه تمام برای یک مشاور حقوقی یا مشاور پرونده؛
۶. تولیدات فیلم نیمه تمام شده؛
۷. برنامه های کامپیوتری نیمه تکمیل شده.<sup>۳</sup>

### ۳-۳-۲- کار در جریان ساخت و سازه های ناتمام

در مورد ساخت یک ساختمان یا سازه که در چندین دوره حسابداری تکمیل می شود، ستانده تولید شده در هر دوره به عنوان فروخته شده به خریدار در پایان دوره لحاظ می شود، یعنی به عنوان تشکیل سرمایه ثابت توسط خریدار تلقی می شود نه کار در جریان ساخت در رشته فعالیت ساختمان. با این منطقی که گویی به صورت مرحله ای به خریدار فروخته شده است. وقتی قرارداد مستلزم پرداخت های مرحله ای است، ارزش ستانده با ارزش پرداخت های مرحله ای که در هر دوره انجام می شود، می تواند برآورد شود. در جایی که هیچ اطمینانی در مورد خریدار نهایی وجود ندارد، ستانده غیرکامل تولید شده در هر دوره به عنوان کار در جریان ساخت ثبت می شود.<sup>۴</sup>

در سیستم حساب های ملی کار در جریان ساخت یکی از اجزای موجودی انبار ستانده های نگه داشته شده توسط تولیدکنندگان است. ولی، همیشه ممکن است مرز بین موجودی های انبار ساختمان ها و سازه های نیمه ساخته و تشکیل سرمایه ثابت ناخالص روشن نباشد. تشکیل سرمایه ثابت ناخالص توسط استفاده کنندگان دارایی های ثابت رخ می دهد بنابراین تا مالکیت قانونی دارایی ها از تولیدکنندگان به استفاده کنندگان آن ها منتقل نشده باشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص نمی تواند ثبت شود. این انتقال معمولاً رخ نمی دهد تا فرآیند تولید تکمیل شود. اما وقتی یک قرارداد پیش فروش منعقد می شود، می توان این طور فرض کرد، تا مرحله ای که کار انجام شده است انتقال مالکیت قانونی نیز رخ داده است. در چنین مواردی

1 - Finished Output

۲ - سیستم حساب های ملی ۲۰۰۸، فصل ۱۰، پاراگراف ۱۳۴

3 - ESA2010, Page.77, paragraph 3.148

4 - ESA2010, Page.62, paragraph 3.55



نصل سوم: ویژگی های سری زمانی حساب های ملی و منطقه ای (۱۴۰۰-۱۳۷۰)

اغلب می توان پرداخت های مرحله ای توسط خریداران را برای تقریب ارزش تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به کار برد. در نبود قرارداد فروش، ستانده ی تولید شده باید به صورت اضافه شده به موجودی انبار تولیدکننده، یعنی، به عنوان کار در جریان ساخت عمل شود، هر قدر هم که سازه ی نیمه ساخته بزرگ باشد. هنگامی که فرآیند تولید به پایان می رسد، کل کار در جریان ساخت که تا آن لحظه انباشته شده است، به طور کامل به موجودی انبار محصول تکمیل شده ی آماده برای تحویل یا فروش منتقل می شود. هنگامی که فروش رخ می دهد، ارزش فروش باید با یک برداشت دارای ارزش مساوی از موجودی انبار حذف شود، به طوری که فقط ارزش اضافه شده به کار در جریان ساخت که در زمان انجام تولید در دوره ی مورد نظر ثبت شده است به عنوان سنجه ی ستانده باقی می ماند. در این شیوه، ستانده در طول کل دوره ی تولید توزیع می شود.<sup>۱</sup>

### ۳-۳-۳- تاثیر کار در جریان ساخت در حساب های ملی

با تبیین ابعاد کار در جریان ساخت در سازه های ناتمام مشخص می شود نحوه برخورد با این قلم در روش تولید و روش هزینه محاسبات ملی تأثیر می گذارد. در روش تولید تأثیر آن بر ستانده رشته فعالیت ساختمان است و در روش هزینه، تشکیل سرمایه ساختمان و تغییر موجودی انبار از آن متأثر می شود. با این فرض که در سازه های نیمه تمام، اغلب موارد یک قرارداد پیش فروش وجود دارد می توان فرض کرد مرحله به مرحله که پرداخت صورت گرفته، تقریبی برای ارزش تشکیل سرمایه ثابت ناخالص خریدار ساختمان است و در موجودی انبار تولیدکننده نیز عددی لحاظ نمی شود. با بازنگری منابع اطلاعاتی و دسترسی به اطلاعات دارایی در جریان تکمیل برخی از بخش ها از قبیل نفت، گاز، برق، بانک، بیمه و حمل و نقل، در سری زمانی محاسبات ملی حاضر، ستانده رشته فعالیت ساختمان غیرمسکونی در روش تولید تغییر کرد و در این راستا نیز در روش هزینه تشکیل سرمایه ثابت ساختمان تغییر کرد. اما با توجه مفروضات در نظر گرفته شده در تغییر موجودی انبار برای ساختمان عددی در نظر گرفته نشده است.

### ۳-۴- هزینه های دولت (مصرف نهایی و یارانه)

#### ۳-۴-۱- مخارج مصرفی انجام شده توسط دولت

دولت در گستره وسیعی از کالاها و خدمات مصرفی اعم از خدمات جمعی یا کالاها و خدمات فردی منتخب مخارجی را متقبل می شود. مخارج مصرف نهایی دولت می تواند به شیوه های مختلف طبقه بندی شود<sup>۲</sup>:

مرکز آمار ایران

۱- سیستم حساب های ملی ۲۰۰۸، فصل ۶، پاراگراف ۱۱۲، ص ۱۶۵

۲- سیستم حساب های ملی ۲۰۰۸، فصل ۹، پاراگراف ۸۵، ص ۲۹۸

## الف - بر حسب این که کالاها یا خدمات توسط تولیدکنندگان بازاری یا غیربازاری تولید شده باشند.

- **مخارج مربوط به ستانده‌ی تولیدکنندگان بازاری:** دولت کالاها و خدمات مصرفی تولید شده توسط تولیدکنندگان بازاری را برای عرضه مستقیم به خانوارها خریداری می‌کند. نقش دولت محدود به پرداخت برای کالاها یا خدمات و حصول اطمینان از توزیع آن‌ها به خانوارها به عنوان انتقالات اجتماعی غیرنقدی<sup>۱</sup> است. دولت در هیچ‌گونه فرآیند بعدی این کالاها و خدمات درگیر نمی‌شود و مخارج آن به عنوان مخارج مصرف نهایی دولت و مصرف نهایی واقعی خانوارها ثبت می‌شود.
- **مخارج مربوط به ستانده‌ی تولیدکنندگان غیربازاری:** مخارج مربوط به ستانده‌های تولیدکنندگان غیربازاری که به خانوارهای فردی یا کل جامعه به رایگان یا به قیمت‌هایی که از نظر اقتصادی قابل ملاحظه نیستند، ارائه می‌شود، قسمت عمده مخارج مصرف نهایی دولت را تشکیل می‌دهد.

**تبصره:** نکته قابل توجه اینکه، بسیاری از مخارج دولت، بنگاه‌ها را نیز به همان اندازه‌ی خانوارها بهره‌مند می‌سازد مانند تعمیر و نگهداری پل‌ها، تونل‌ها، تامین برق خیابان‌ها و غیره. این‌ها خدماتی هستند که مصرف آن‌ها را می‌توان کنترل کرد و به همین دلیل گاهی با دریافت عوارض، به صورت بازاری ارائه می‌شوند. اما وقتی به رایگان ارائه می‌شوند، جداسازی خدمات ارائه شده به بنگاه‌ها از خدمات رایگان ارائه شده به خانوارها، مشکل می‌شود لذا طبق قرارداد، تمام این مخارج، مخارج نهایی جمعی دولت ثبت می‌شود.<sup>۲</sup>

ب- بر حسب اینکه مخارج برای خدمات جمعی یا کالاها و خدمات فردی انجام شده‌اند.

ج- بر حسب کارکرد یا هدف طبق طبقه‌بندی وظایف دولت (COFOG<sup>۳</sup>)

د- بر حسب نوع کالا یا خدمت طبق طبقه‌بندی محوری محصولات (CPC<sup>۴</sup>)

### ۳-۴-۱-۱- محاسبه مخارج مصرف نهایی دولت<sup>۵</sup>

مخارج مصرف نهایی دولت به شرح زیر بدست می‌آید:

ارزش تمامی انواع ستانده‌های دولت

منهای ارزش ستانده تشکیل سرمایه به حساب خود

1 - Social transfers in kind

۲- سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۹، پاراگراف 101، ص 301

3 - Classification of the functions of government

4-Central Product Classification

۵- سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۹، پاراگراف ۹۰، ص ۲۹۸

منه‌های ارزش فروش کالاها و خدمات به هر دو قیمت غیر قابل توجه از نظر اقتصادی و قابل توجه از نظر اقتصادی

بعلاوه ارزش کالاها و خدمات خریداری شده از تولیدکنندگان بازاری برای ارائه به خانوارها به طور رایگان یا به قیمت‌هایی که از نظر اقتصادی قابل ملاحظه نیستند.

### ۳-۴-۲ - یارانه‌ها<sup>۱</sup>

یارانه‌ها پرداخت‌های جاری بلاعوضی هستند که واحدهای دولتی از جمله واحدهای دولتی غیر مقیم، بر اساس سطح فعالیت‌های تولید بنگاه‌ها یا مقدار یا ارزش کالاها و خدماتی که تولید می‌کنند، می‌فروشند یا از خارج وارد می‌کنند، به آنها پرداخت می‌کنند. یارانه‌ها توسط تولیدکنندگان و واردکنندگان مقیم دریافت می‌شود و به مصرف کننده نهایی پرداخت نمی‌شوند.

۳-۴-۲-۱ - یارانه بر محصول: یارانه‌ای است که بر هر واحد از کالا یا خدمت پرداخت می‌شود. این یارانه می‌تواند مبلغ مشخصی پول برای هر واحد مقدار از یک کالا یا خدمت باشد و یا درصد مشخصی از قیمت یک واحد باشد، همچنین می‌تواند به صورت تفاوت بین قیمت هدف تعیین شده و قیمت بازار واقعاً پرداخت شده توسط یک خریدار باشد.<sup>۲</sup>

۳-۴-۲-۲ - زیان‌های سازمان‌های بازرگانی دولت: زیان‌های متقبل شده توسط سازمان‌های بازرگانی دولت هستند که کارکرد آنها خرید و فروش محصولات بنگاه‌های مقیم است. هنگامی که این سازمان‌ها زیان‌هایی را به عنوان موضوع تعمدی سیاست اقتصادی یا اجتماعی با فروش به قیمت‌های پایین‌تر از خرید کالاها متقبل می‌شوند، تفاوت بین قیمت‌های خرید و قیمت‌های فروش باید به عنوان یارانه منظور شود.

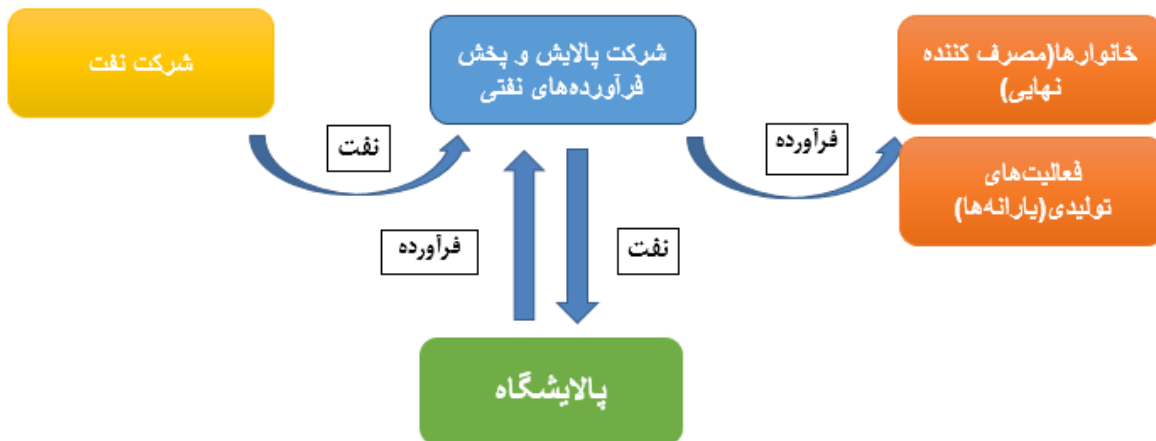
### ۳-۴-۳ - نحوه برخورد با قیمت حامل‌های انرژی در محاسبات به عنوان مخارج مصرف نهایی دولت و یارانه

در محاسبات این سری زمانی، با توجه به ثبت‌های حسابداری پالایشگاه‌های نفت، شرکت نفت و شرکت پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی مشخص شد، قیمت نفت تحویلی به پالایشگاه‌ها به قیمت جهانی لحاظ می‌شود ولی در عمل شرکت پالایش و پخش، این فرآورده‌ها را با قیمتی تکلیفی در اختیار مصرف کنندگان قرار می‌دهد. منتفع شدگان این تغییر قیمت، خانوارها و همینطور بخش‌های اقتصادی می‌باشند (در نمودار یک روابط فی‌مابین شرکت‌ها نشان داده شده است). لذا با توجه به مباحث مطرح شده، مابه‌التفاوت رقم تکلیفی نسبت به قیمت‌های جهانی بر اساس سهم مصرفی از فرآورده‌ها برآورد گردید و بین مصرف نهایی دولت و یارانه تخصیص یافت.

۱ - سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۷ پاراگراف ۹۸، ص ۲۲۹

۲ - سیستم حساب‌های ملی ۲۰۰۸، فصل ۷، ص ۲۳۰

نمودار ۱- روابط میان پالایشگاه ها، شرکت نفت، شرکت پالایش و پخش فرآورده های نفتی



مرکز آمار ایران

۱- سیستم حسابهای ملی ۲۰۰۸، [ترجمه] مرکز آمار ایران، ۱۳۹۴

- 2- **The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities**, Frascati Manual 2015 ,Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development, OECD
- 3- **Manual on basics for the compilation of GDP for countries in Africa**, STATAFRIC, January 2021
- 4- **Manual on measuring Research and Development in ESA 2010**, Eurostat, 2014 edition
- 5- **Modernization of the Input-Output tables** ,Industry Accounts Division, 2013
- 6- **System of National Accounts 2008**, United Nations. 2009, New York
- 7- **System of National Accounts 1993**, United Nations. 1993, New York

مرکز آمار ایران